

SANKCIJE U CRKVI

mr Nikola ŠKALABRIN

Od svih knjiga Zakonika kazneno je pravo doživjelo najveće promjene. Za ilustraciju ove tvrdnje dovoljno je usporediti u glavnim crtama stari i novi zakonik.

Kazneno pravo Zakonika iz 1917. nalazilo se u posljednjoj, petoj knjizi, a nosilo je naslov „*De delictis et poenis*”; imalo je 219 kanona koji su se dijelili na 3 dijela:

1. Zločini (kanoni 2195–2213);
2. Kazne (kanoni 2214–2313);
3. Kazne za pojedine zločine (kanoni 2314–2414)¹.

Kazneno pravo Zakonika iz 1983. smješteno je u pretposljednju, šestu knjigu s naslovom „*De Sanctionibus in Ecclesia*”; ima 89 kanona koji su razdijeljeni na 2 dijela:

1. Zločini i kazne općenito (kanoni 1311–1363);
2. Kazne za pojedine zločine (kanoni 1364–1399)².

Brojke imaju svoj jezik i značenje i pomažu nam da shvatimo da je kaznena disciplina Crkve pojednostavljena. Ostale su norme općeg karaktera i okvirnih načela. Prvi i drugi dio starog zakonika ujedinjeni su u prvom dijelu novog, a treći dio starog našao je svoje mjesto u drugom dijelu novog zakonika.

I. ZLOČINI I KAZNE OPĆENITO

Prvi dio novog zakonika ima 53 kanona podijeljenih u 6 naslova:

1. Kažnjavanje zločina općenito (kanoni 1311–1312);
2. Kazneni zakoni i kaznena zapovijed (kanoni 1313–1320);
3. Podložnik kaznenih odredaba (kanoni 1321–1340);
4. Kazne i ostala kažnjavanja (kanoni 1331–1340). Ovaj se naslov dijeli na tri poglavlja:

1 Usp. CIC iz 1917.

2 Usp. CIC iz 1983. u AAS 75, pars II (1983).

- a) Cenzure (kanoni 1331–1335);
 - b) Pokajničke kazne (kanoni 1336–1338);
 - c) Kazneni lijekovi i pokore (kanoni 1339–1340);
5. Primjena kazni (kanoni 1341–1353);
6. Prestanak kazni (kanoni 1354–1363).

Sada bi svakako bilo poželjno prijeći na iznošenje sadržaja i egzegezu pojedinih kanona, što nam je zbog kratkoće vremena nemoguće. Stoga ćemo nastojati u kratkim crtama sistematizirati sadržaj kanona prvog dijela šeste knjige Zakonika, a gdje bude bilo potrebno, pogledat ćemo i sadržaj pojedinog kanona.

1. ZLOČIN

Definicija se zločina ne pojavljuje u novom zakoniku. Članovi Komisije za reviziju kaznenog prava smatrali su da definicije ne spadaju u zakonodavni tekst nego da je to stvar pravnika odnosno kanonske znanosti³.

Ipak nam se čini da je definiciju zločina moguće barem indirektno izvući iz kanona 1321, § 1: „Nitko se ne kažnjava osim ako je *izvanjski prekršaj zakona ili zapovijedi*, koji je počinio, *teško ubrojiv zbog zlonamjernosti (dolus) ili krivice (culpa)*.”⁴

Tri su konstitutivna elementa zločina:

1. objektivni element, tj. izvanjski prekršaj zakona ili zapovijedi;
2. subjektivni element, tj. prekršaj zakona mora biti moralno ubrojiv;
3. zakonski element, tj. kanonska sankcija, barem neodređena, dodana je prekršaju zakona ili zapovijedi⁵.

Svaki zločin jest grijeh ukoliko je on moralno ubrojiv prekršaj nekog crkvenog zakona, ali svaki grijeh nije zločin ukoliko za njega nije predviđena kanonska sankcija. Tako npr. netko može sagriješiti čisto nutarnjim činom, što nije zločin jer mu nedostaje jedan od konstitutivnih elemenata zločina: *izvanjski prekršaj zakona*. Povreda dakle zakona mora biti izvanjska, shvaćena u fizičkom smislu. Dovoljno je da se ostvari u fizičkom svijetu, makar i ne bila javna, jer je nitko nije zamijetio.

Kada se na kaznenom području govori o *moralnoj ubrojivosti*, onda se pozivamo na načela koja vrijede na području moralne teologije. Međutim, svakako treba naglasiti da je riječ o teškoj ubrojivosti koja se jezikom moralne teologije naziva teškim grijehom.

Konačno, kanonska sankcija koja se dodaje prekršaju zakona, mora biti predviđena zakonom. Zato se može reći da se u Crkvi primjenjuje načelo: *nullum cri-*

3 Usp. *Communicationes* 9 (1977) 148.

4 Šire tumačenje o tome može se naći kod F. COCCOPALMERIO, *La normativa penale della Chiesa*, in AA. VV., *La normativa del nuovo Codice*, a cura di E. CAPPELLINI, Queriniana, Brescia, 1983, str. 290–295.

5 Usp. V. DE PAOLIS, *Tutela della comunione ecclesiale*, in AA. VV., *Il Diritto nel Mistero della Chiesa*, IV, *Diritto patrimoniale. Tutela della comunione e dei diritti. Chiesa e comunità politica*, PUL, Roma, 1980, str. 73; usp. i I. ROGIĆ, *Kazneno pravo Katoličke Crkve*, Đakovo, 1956, str. 3–6.

men, nulla poena sine lege. iako se nekad u izuzetnim slučajevima odstupa od nje-ga⁶.

2. UBROJIVOST ZLOČINA

Ubrojivost je osobina da neki čin s moralnog stanovišta pripada subjektu koji ga je počinio. Vidjeli smo da nema zločina ako izvanjska povreda zakona nije moralno ubrojiva, pa se prema tome ne može govoriti ni o ubrojivosti zločina kada nema moralne ubrojivosti. Zakonodavac nije preokupiran toliko grijehom koliko posljedicama koje grijeh može imati u crkvenoj zajednici. Zato se u pravu ne radi toliko o moralnoj nego o *krivičnoj* ili *kaznenoj* ubrojivosti.

Izvor krivične ili kaznene ubrojivosti ne može biti nitko drugi nego slobodna volja onoga koji čin postavlja. Prema tome, moralna ubrojivost zločina može se očitovati na dva načina: izravno kao zlonamjernost (dolus) i neizravno kao krivica (culpa)⁷.

1. *Zlonamjernost* je svjesna nakana da se prekrši zakon. Sastoji se od dva elementa: od strane razuma traži se *poznavanje* zakonske obveze, a od strane volje sloboda. Bit se zlonamjernosti nalazi u pozitivnoj volji da se postavi neki čin za koji se zna da je protivan zakonu, neovisno o motivima koji pokreću samu volju.

2. *Krivica* je moralno ubrojiva nemarnost. Zakonodavac izravno obvezuje podložnike da se drže zakona. U skladu s tim ciljem, on nalaže da se posveti potrebna pažnja da se cilj postigne. Zato zakonodavac kažnjava onoga koji zbog nepažnje prekrši zakon ili onoga koji ignorira zakon. Temelj je pravne krivice dvostruk: *nepoznavanje zakona* i *propust potrebne pažnje*. U oba je slučaja prekršaj zakona ubrojiv kao zločin jer je nemarnost, zbog koje je prekršaj zakona uslijedio, moralno ubrojiva kao teški grijeh.

Dakako da i novi zakonik govori o razlozima koji uklanjaju, umanjuju ili povećavaju zlonamjernost ili krivicu, a samim tim uklanjaju, umanjuju ili povećavaju ubrojivost zločina (kanoni 1322–1326).

3. AKTIVNI SUBJEKTI ZA DONOŠENJE KAZNENIH NORMA

Kanon 1315, § 1 određuje: „Tko ima zakonodavnu vlast, može donositi i kaznene zakone, a može svojim zakonima primjerenom kaznom štiti božanski i crkveni zakon donesen od više vlasti, poštivajući granice svoje nadležnosti s obzirom na teritorij i osobe.”

Prema tome, aktivni subjekti za donošenje kaznenih odredaba jesu: rimski prvosvećenik, biskupski zbor, pojedini biskupi (kanon 391), partikularni sabori (kanon 445.), biskupske konferencije u granicama zakona (kanon 455) i viši poglavari kleričkih redovničkih instituta papinskog prava (kanon 596).

⁶ O tom pitanju usp. *Communicationes* 7 (1975) 94, gdje se uspoređuje navedeni princip s kan. 2222, § 1, starog zakonika, čiji se sadržaj nalazi u novom zakoniku kan. 1399: „Osim slučajeva određenih u ovom ili u drugim zakonima, izvanjski se prekršaj božanskog ili crkvenog zakona samo onda može kazniti pravednom kaznom kada posebna težina prekršaja zahtijeva kažnjavanje, a nužnost prisiljava da se sablazan predusretne ili popravi.”

⁷ Usp. I. ROGIĆ, str. 11–14.

Papa i biskupski zbor jesu tvorci univerzalnih kaznenih zakona i zapovijedi, a ostali gore navedeni jesu tvorci partikularnih zakona i zapovijedi⁸.

4. VRSTE KAZNA

Krštenjem kršćanin ulazi u crkvenu zajednicu sa svim pravima i dužnostima. Međutim, svojim krivičnim ponašanjem on ne samo što ne ispunjava svoje dužnosti nego postaje kvasac kidanja i uništavanja crkvene zajednice. Takvo je ponašanje protucrkvono i protivno kršćanskom pozivu. Odatle proizlazi lišenje ili ograničenje nekih prava sve do potpunog ukinuća⁹.

Dobra koja Crkva uskraćuje prekršiteljima zakona jesu ona koja su joj institucionalno povjerena kao npr. dijeljenje ili primanje sakramenata, sudjelovanje u zakonitim crkvenim činima, u liturgiji, slušanje Božje Riječi i slična. Vrste smo crkvenih kazna podijelili u četiri grupe.

1. S obzirom na *neposrednu svrhu*, Zakonik razlikuje:

1. medicinalne kazne ili cenzure (kanon 1312, § 1, br. 1);
2. pokajničke kazne (kanon 1312, § 1, br. 2);
3. Kazneni lijekovi i pokore (kanon 1312, § 3).

Medicinalne kazne ili *cenzure* imaju osobitu zadaću da izazovu pokajanje kod krivca. Taj zaključak izvodi se iz činjenice što se cenzura ne može nekome dosuditi¹⁰ bez prethodne opomene; ako krivac uvaži opomenu, tj. prestane s otporom onda se cenzura ne smije dosuditi jer je ona samim tim postala nepotrebna (usp. kanon 1347, §§ 1–2).

Pokajničke kazne (*poenae expiatoriae*), koje su se prije zvale osvetničke (*poenae vindicativae*), imaju osobitu zadaću da se popravi šteta nastala iz zločina, tj. sablazan i druge povrede nanesene pojedincima i zajednici. Naziv „*poenae expiatoriae*” uzet je iz djela sv. Augustina *De civitate Dei*¹¹.

Kazneni lijekovi i pokore nisu kazne u strogom smislu. Kazneni lijekovi služe za sprečavanje zločina, a pokore za zamjenu ili povećanje kazne (kanon 1312, § 3).

8 Usp. F. COCCOPALMERIO, str. 287–288. O pasivnom subjektu, odnosno o podložniku crkvenih zakona, usp. *Opća pravila*, kan. 11: „Cisto crkveni zakoni obvezuju one koji su kršteni u Katoličkoj Crkvi, ili su u nju primljeni, i koji imaju dostatnu uporabu razuma i koji su navršili sedam godina života, ako pravo izričito drugačije ne odredi.”

Kazneno pravo izričito drugačije određuje u kan. 1323, br. 1: „Nikakvoj kazni ne podliježe kad prekrši zakon ili zapovijed onaj koji: 1. još nije navršio 16 godina života.”

9 Usp. V. DE PAOLIS, str. 83–84.

10 Riječ je o cenzuri *ferendae sententiae*.

11 Naziv „*poenae expiatoriae*” uzet je iz djela sv. Augustina *De civitate Dei* 21, 13 o čemu usp. *Communicationes* 2 (1970) 101. Treba napomenuti da je Komisija za kazneno pravo i ovaj naziv htjela mijenjati u „*poenae satisfactoriae*”, što bi sigurno bolje odgovaralo njihovoj svrsi, međutim ipak se ostalo pri spomenutom izrazu, o čemu usp. F. NIGRO, *Le sanzioni nella Chiesa come tutela della comunione ecclesiale*, u AA. VV., *La nuova legislazione canonica, Corso sul Nuovo Codice di Diritto Canonico, 12–25 febbraio 1983*, PUU, Roma, 1983, str. 459–460.

2. S obzirom na *način primjene*, kazne jesu:

1. *latae sententiae* – već izrečene u Zakoniku, tako da se u nju upada samom činjenicom počinjenog zločina¹²;

2. *ferendae sententiae* – koje se trebaju izreći, te krivca vežu tek nakon presude (kanon 1314). Ako ih određuje sudac, onda se mora provesti sudski postupak koji završava presudom, a ako ih određuje poglavar, onda je riječ o administrativnom postupku koji završava dekretom¹³.

Treba svakako naglasiti da je kazna *ferendae sententiae* posljednje sredstvo nakon što su propali svi pokušaji ljudskog i kršćanskog nastojanja da se krivac popravi. Zato temeljni kanon za primjenjivanje kazne određuje: „Ordinarij neka se pobrine za pokretanje sudske ili administrativne procedure za određivanje ili proglašenje kazna samo onda kada uvidi da ne može popraviti sablazan, uspostaviti pravednost i krivca popraviti ni bratskom opomenom ni ukorom niti drugim načinima pastoralnog nastojanja.” (kanon 1341).

Kazne su najčešće *ferendae sententiae*, a vrlo rijetko *latae sententiae* i to kad Zakonik izričito kaže da se radi o takvoj vrsti kazne.

3. S obzirom na *određenost kazne*, razlikujemo:

1. određene kazne – kad je za određeni zločin točno određena vrsta kazne: „neka se kazni *suspensijom*” (kanon 1387);

2. neodređene kazne – vrsta kazne nije određena nego je ona prepuštena uvidavnosti i razboritom sudu poglavara: „neka se kazni *pravednom kaznom*” (kanon 1368).

4. S obzirom na *obvezatnost primjene kazne*¹⁴, kazne mogu biti:

1. preceptivne – kad poglavar kaznu mora primijeniti: „neka se kazni” (kanon 1365);

2. fakultativne – kad poglavar može, ali nije dužan kaznu primijeniti: „može se kazniti” (kanon 1384).

Zanimljivo je primijetiti da se treća i četvrta vrsta kazna mogu međusobno kombinirati, pa se na taj način mogu dobiti sljedeće vrste kazna:

1. određena preceptivna: „neka se kazni *suspensijom*”;

2. neodređena preceptivna: „neka se kazni *pravednom kaznom*”;

3. određena fakultativna: „može se kazniti *suspensijom*”;

4. neodređena fakultativna: „može se kazniti *pravednom kaznom*”.

12 Među deset načela koja su bila putokaz u obnovi Crkvenog zakonika, deveti se odnosio na kazneno pravo: kazne trebaju biti *ferendae sententiae* i moraju se otpuštati samo u vanjskom području. Što se tiče kazni *latae sententiae*, premda su neki predlagali njihovo dokućenje, želja je da se one svedu na najmanje moguću mjeru, dapače na samo nekoliko i to najtežih zločina, o čemu usp. *Communicationes* 1 (1969) 84–85.

13 Usp. F. COCCOPALMERIO, str. 321.

14 Ova vrsta kazna vrijedi samo za kazne *ferendae sententiae* jer su kazne *latae sententiae* već određene u Zakoniku.

5. KAZNE I OSTALA KAŽNJAVANJA

Postoje tri medicinalne kazne ili cenzure: izopćenje, interdikt i suspenzija.

1. Izopćenje

Izopćenom se zabranjuje:

1. *bilo kakvo ministerijalno sudjelovanje u slavljenju euharistijske žrtve kao i sudjelovanje u bilo kojim drugim ceremonijama kulta* (kanon 1331, § 1, br. 1).

Prema tome, izopćeniku su zabranjene:

- funkcije predsjedanja kod mise za svećenika i biskupa;
- funkcije dakona;
- funkcije akolita i lektora, kao i sve druge liturgijske službe.

Nije im zabranjeno sudjelovanje kod mise kao što sudjeluju ostali vjernici, nego samo *ministerijalno* sudjelovanje¹⁵.

Izopćenom se nadalje zabranjuje:

2. *slavljenje sakramenata i sakramentalna i primanje sakramenata* (kanon 1331, § 1, br. 2);

3. *vršenje bilo koje crkvene službe, bilo koje druge službe i dužnosti ili postavljanje upravnih čina* (kanon 1331, § 1, br. 3).

Crkvena služba (officium ecclesiasticum) podrazumijeva se u smislu kanona 145: „Crkvena služba jest bilo koje zaduženje stalno ustanovljeno božanskom ili crkvenom uredbom, koje se vrši s duhovnim ciljem.”

Nadalje, spominje se riječ „ministerium” koju također prevodimo riječju „služba” a odnosi se na akolite i lektore¹⁶, a riječ dužnost (munus) označava bilo koju drugu službu u Crkvi kao npr. dužnost katehete, zvonara ili sakristana¹⁷.

Konačno, izopćenom je zabranjeno postavljanje upravnih čina ili, drugim riječima, zabranjeno mu je izvršavanje upravne vlasti (potestas regiminis seu iurisdictionis – kanon 129, § 1) koja uključuje trostruku vlast: zakonodavnu, izvršnu i sudsku, bila ona redovna ili delegirana (usp. kanon 135, § 1).

A ako je izopćenje *određeno* ili *proglašeno*¹⁸, onda krivac:

1. *ako želi raditi protiv gornje odredbe, mora se ukloniti*¹⁹ *ili treba prestati s liturgijskom službom, osim ako to priječi veliki razlog;*

2. *nevaljano postavlja upravne čine koji su, po odredbi § 1, br. 3, nedopuštene;*

3. *zabranjeno mu je da se služi prije stečenim privilegijima;*

4. *ne može valjano steći dostojanstvo, službe (officium), bilo koju drugu službu (munus) u Crkvi;*

15 Usp. F. COCCOPALMERIO, str. 302–303.

16 Usp. *Communicationes* 9 (1977) 149–150.

17 Usp. F. COCCOPALMERIO str. 303.

18 „*Određiti*” se može samo kazna ferendae sententiae, a „*proglasiti*” se može i kazna latae i ferendae sententiae.

19 U današnjem pluralističkom društvu smatramo da je vrlo teško obdržavati ovu odredbu Zakonika.

5. ne prisvaja plodove dostojanstva, službe (officium) i penzije²⁰ koju bi stvar-
no u Crkvi imao (kanon 1331, § 2, br. 1–5).

2. Interdikt

Kazna interdikta slična je izopćenju. Tko je udaren interdiktom, zabranjeno mu je:

1. bilo kakvo ministerijalno sudjelovanje u slavljenju euharistijske žrtve kao i sudjelovanje u bilo kojim drugim ceremonijama kulta;

2. slaviti sakramente i sakramentale i primati sakramente.

Ako je interdikt određen ili proglašen, a krivac želi raditi protiv odredbe pod br. 1 (ministerijalno sudjelovanje), onda ga treba ukloniti ili prestati s liturgijskom službom, osim ako to priječi velik razlog (kanon 1332).

3. Suspenzija

Suspenzija, koja može zahvatiti samo klerike²¹, zabranjuje:

1. sve ili samo neke čine vlasti reda;

2. sve ili samo neke čine upravne vlasti (potestas regiminis);

3. izvršavanje bilo kojih prava i dužnosti koja se odnose na službu (kanon 1333, § 1, br. 1–3).

Ako neki klerik usprkos suspenziji djeluje, njegovi su čini *nedopušteni*, ali su valjani. Međutim, može se staviti u zakon ili u zapovijed da suspendirani nakon kondemnatorne ili deklaratorne presude *ne može valjano* postavljati upravne čine (kanon 1333, § 2). U tom slučaju čini suspendiranoga nisu samo nedopušteni nego i nevaljani.

Zabrana suspenzije nikada ne zahvaća:

1. službu ili upravnu vlast koje nisu pod vlašću poglavara koji kaznu određuje²²;

2. pravo stanovanja ako ga krivac ima s obzirom na službu;

3. pravo upravljanja dobrima koja pripadaju službi suspendiranoga ako je kazna latae sententiae (kanon 1333, § 3, br. 1–3).

Suspenzija koja zabranjuje primanje plodova, stipendija, penzije i ostaloga te vrste, nosi sa sobom obvezu restitucije svega što je nezakonito, iako u dobroj volji, stečeno (kanon 1333, § 4).

Opseg se suspenzije određuje samim zakonom ili po zapovijedi, ili presudom ili dekretom, kojim se kazna određuje. Opću suspenziju latae sententiae može ustanoviti samo zakon, a ne zapovijed (kanon 1334, §§ 1–2).

20 Pitanje mirovine vrlo je osjetljivo. Nekim članovima Komisije nije bilo po volji što izopćeni ne može postići mirovinu ili što se njome ne može služiti. Oni stoga predlažu ili da se o mirovinama ništa ne govori ili da se spase stečena prava ili da se stvar prepusti partikularnom pravu o čemu usp. *Communicationes* 9 (1977) 150.

21 Dva su savjetnika Komisije smatrala da bi suspenziju trebalo protegnuti i na laike budući da se i njima može povjeriti crkvena služba (usp. kanon 129, § 2). Ostali su savjetnici bili protivnog mišljenja o čemu usp. *Communicationes* 9 (1977) 152.

22 Tako npr. redovnički svećenik, koji je župnik i poglavar neke zajednice, može biti suspendiran od župne službe, ali ne i od službe poglavara o čemu usp. F. COCCOPALMERIO, str. 305.

Ako cenzura zabranjuje slavljenje sakramenata i sakramentalia ili ako zabranjuje postavljanje upravnog čina, zabrana se suspendira kad god je to nužno za utjehu vjernika koji su *u smrtnoj opasnosti*; a *ako cenzura latae sententiae nije proglašena*, onda se zabrana suspendira kad god vjernik traži sakrament ili sakramental ili upravni čin, a može ih tražiti iz bilo kojeg opravdanog razloga (kanon 1335).

Pokajničke kazne koje mogu zahvatiti prekršitelja trajno ili na određeno ili neodređeno vrijeme²³ jesu:

1. *zabrana ili naređenje stanovanja u nekom mjestu ili teritoriju*²⁴;
2. *oduzimanje vlasti, službe (officium), dužnosti (munus), prava, privilegija, ovlasti, milosti, titula, oznaka, pa makar samo oznaka časti*;
3. *zabrana izvršavanja onoga što je nabrojeno u br. 2, ili zabrana izvršavanja toga u određenom mjestu ili izvan njega; ove zabrane nisu nikad pod kaznom nevaljanosti*;
4. *kazneno premještanje na drugu službu*;
5. *otpuštanje iz kleričkog staleža* (kanon 1336, § 1, br. 1–5).

Oduzimanje vlasti reda ne postoji, nego samo postoji njezina zabrana ili zabrana izvršavanja nekih njezinih čina; isto se tako ne mogu oduzeti akademski gradusi (kanon 1338, § 2).

Od *kaznenih lijekova* Zakonik spominje samo dva: *opomenu* i *ukor*.

Ordinarij može sam ili preko nekog drugog *opomenuti* onoga koji se nalazi u neposrednoj opasnosti grijeha, ili onoga na koga padne teška sumnja počinjenog zločina (kanon 1339, § 1).

A onoga, iz čijeg drugovanja proizlazi sablazan ili velika pomutnja, može *ukoriti* na način koji je prilagođen posebnim okolnostima osobe i djela (kanon 1339, § 2).

O opomeni i ukoru mora uvijek postojati neki dokument koji treba čuvati u tajnom arhivu kurije (kanon 1339, § 3).

Pokora, koja se može odrediti u vanjskom području, jest vršenje nekog djela vjere, pobožnosti i ljubavi. Nikada se ne smije zbog tajnog prekršaja odrediti javna pokora (kanon 1340, §§ 1–2).

Ordinarij može, po svojoj razboritosti, dodati pokore kaznenom lijeku opomene i ukora (kanon 1340, § 3).

6. OTPUST KAZNE

Opće načelo otpuštanja kazne nalazi se u kanonu 1354, §§ 1–3. Po njemu, svi oni koji od zakona zaštićenog kaznom, mogu oprostiti ili osloboditi od zapovijedi koja prijete kaznom, mogu tu kaznu i otpustiti. Osim toga, zakon ili zapovijed koja ustanovljuje kaznu može i drugima dati vlast otpuštanja. Ako Apostolska Stolica pridržuje sebi ili drugima vlast otpuštanja kazne, onda se pridržavanje mora strogo tumačiti.

²³ Pokajničke kazne može ustanoviti partikularni zakon (usp. kanon 1336, § 1) imajući u vidu okolnosti pojedinih krajeva, o čemu univerzalni zakon ne može voditi računa.

²⁴ Ovo ograničenje vrijedi samo za klerike i redovnike (usp. kanon 1337, § 1).

Kaznu zakonom ustanovljenu, ako je *određena* ili *proglašena*, mogu otpustiti samo *ako nije pridržana* Apostolskoj Stolici:

1. ordinarij koji je parnicu pokrenuo za određivanje ili proglašenje kazne ili koji ju je sam ili preko nekog drugog dekretom odredio ili proglasio;

2. ordinarij mjesta u kojem krivac boravi, posavjetovavši se ipak s ordinarijem o kojem je riječ u br. 1, osim ako to nije moguće zbog izvanrednih okolnosti (kanon 1355, § 1, br. 1–2).

Ordinarij nadalje može otpustiti svojim podložnicima i onima koji borave na njegovom teritoriju ili onima koji ondje pogriješe, a i bilo koji biskup u sakramentu ispovijedi, *kaznu latae sententiae* zakonom ustanovljenu *koja još nije proglašena* ako nije pridržana Apostolskoj Stolici (kanon 1355, § 2).

U kanonu 1357, § 1. potvrđuje se odredba kanona 508, po kojoj se *kanoniku penitencijaru* po samoj službi daje redovna vlast opraštanja od *cenzura latae sententiae* koje *nisu proglašene* u nutarnjem sakramentalnom području, ako nisu pridržane Apostolskoj Stolici; isto se tako potvrđuje odredba kanona 976, koja određuje da *svaki svećenik*, pa makar i ne imao ispovjednu jurisdikciju, može u smrtnoj opasnosti valjano i dopušteno odriješiti *od svih cenzura i grijeha*, pa makar bio prisutan i svećenik s potrebnom ovlasti.

Cenzuru *latae sententiae* izopćenja i interdikta²⁵, koja nije proglašena, može otpustiti ispovjednik u nutarnjem sakramentalnom području ako je penitent teško biti u stanju teškog grijeha kroz vrijeme potrebno da se za to pobrine nadležna vlast (kanon 1357, § 1).

Kod davanja otpuštenja neka ispovjednik nametne penitentu obvezu da se u roku od mjesec dana, pod kaznom ponovnog upadanja uz obdržavanje onoga što mu se odredi, obrati nadležnom poglavaru ili svećeniku koji je ovlašten; ipak neka mu odredi prikladnu pokoru i, ukoliko bi to trebalo, popravak sablazni i štete; a priziv može biti i preko ispovjednika ne spominjući imena (kanon 1357, § 2).

Istom obvezom rekursa vezani su, nakon što se oporave oni kojima je po odredbi kanona 976 otpuštena određena i proglašena cenzura pridržana Apostolskoj Stolici (kanon 1357, § 3).

Otpust se cenzure ne može dati osim krivcu koji odstupi od upornosti, a onomu koji je od upornosti odstupio, otpust se ne može uskratiti (kanon 1358, § 1).

II. KAZNE ZA POJEDINE ZLOČINE

Drugi dio šeste knjige Zakonika, *Kazne za pojedine zločine*, ima 36 kanona razdijeljenih na 7 naslova:

1. Zločini protiv vjere i crkvenog jedinstva (kanoni 1364–1369);
2. Zločini protiv crkvenih vlasti i slobode Crkve (kanoni 1370–1377);

²⁵ Suspenzija se dakle isključuje iz ove zakonske pogodnosti. Osim toga, premda je jedan od vodećih načela obnove Zakonika bio izbjegavanje sukoba nutarnjeg i vanjskog područja (usp. *Communications* 1 /1969/ 79), očito je da se ta problematika ponovno javlja i u novom zakoniku.

3. Prisvajanje crkvenih službi i u njima izvršeni zločini (kanoni 1378–1389);
4. Lažna optužba (kanoni 1390–1391);
5. Zločini protiv posebnih obaveza (kanoni 1392–1396);
6. Zločini protiv života i slobode čovjeka (kanoni 1397–1398);
7. Opće pravilo (kanon 1399).

Čini se da i površan pregled naslova drugog dijela, koji govori o kaznama za pojedine zločine, jasno izražava važnu i nezamjenljivu ulogu koju ima kaznena disciplina: štiti najbitnije vrednote u spasiteljskom poslanju Crkve. U njima je lako otkriti činjenicu da su svi oni, s kaznama dosta teškim, već prema vrednoti dobra koju treba zaštititi, posvećeni zaštiti veza crkvene zajednice. To su:

1. vez vjere;
2. liturgijski vez;
3. hijerarhijski vez.

Ne možemo ovdje analizirati pojedine kanone, ali ćemo iznijeti nekoliko primjera iz kojih se lako može zaključiti da su svaki zločin i odgovarajuća kazna usko povezani sa crkvenom zajednicom. Tako prvi kanon drugog dijela šeste knjige Zakonika predviđa *izopćenje latae sententiae* za *otpadništvo*, *krivovjerje* i *raskolništvo* (kanon 1364, § 1). Ovim kanonom zaštićeno je jedinstvo vjere i hijerarhijski vez, tj. zaštićuje se zajednica u jednoj vjeri i hijerarhijska zajednica ustanovljena od Krista, koja predstavlja jednu Crkvu pod vodstvom onih koje je sam Gospodin upravo u osobi Petra i drugih apostola postavio za temelj i stupove.

Kanon 1388 predviđa *izopćenje latae sententiae* pridržano Apostolskoj Stolici za ispovjednika koji *direktno povrijedi ispovjednu tajnu*, da zaštiti liturgijski vez.

Treba svakako naglasiti da je upravo ovaj dio kaznene discipline znatno pojednostavljen, ne samo brojčano nego i kvalitativno. Kazne su smanjene na najmanje moguću mjeru bilo da je riječ o kaznama *latae* bilo *ferendae sententiae*. U usporedbi s petom knjigom starog zakonika koja je imala preko 50 *izopćenja latae sententiae*, mnoštvo interdikata i 13 suspenzija *latae sententiae*, kao i drugih neodređenih kazna i kazna *ferendae sententiae*, novi je zakonik zadržao samo 7 *izopćenja*, od kojih je 5 pridržano Apostolskoj Stolici, 5 interdikata i 6 suspenzija *latae sententiae*, te nekoliko kazna *ferendae sententiae*.

Radi što boljeg uvida u kazne za pojedine zločine, pokušat ćemo dati što je moguće iscrpniji pregled te materije.

I. CENZURE LATAE SENTENTIAE

1. *Izopćenje*

a) *Pod izopćenje latae sententiae pridržano Apostolskoj Stolici potpada:*

1. tko baci posvećene čestice ili ih sa svetogrdnom nakanom uzme ili drži (kanon 1367);
2. tko upotrijebi fizičku silu protiv rimskog prvosvećenika (kanon 1370, § 1);
3. svećenik koji odriješi saučesnika u grijehu protiv 6. Božje zapovijedi (kanon 1378, § 1);

4. biskup koji bez papinog odobrenja posveti nekog za biskupa kao i onaj koji primi posvećenje (kanon 1382);
5. ispovjednik koji izravno povrijedi ispovjednu tajnu (kanon 1388, § 1).

b) *Pod izopćenje latae sententiae koje nije pridržano AS potpada:*

1. otpadnik od vjere, krivovjernik i raskolnik (kanon 1364, § 1);
2. tko počini pobačaj (kanon 1398).

2. *Pod interdikt latae sententiae potpada:*

1. tko upotrijebi fizičku silu protiv biskupa (kanon 1370, § 2);
2. tko pokuša liturgijski čin euharistijske žrtve, a nije svećenik (kanon 1378, § 2, br. 1);
3. tko pokuša dati sakramentalno odrješenje ili sluša sakramentalnu ispovijed, a nije svećenik (kanon 1378, § 2, br. 2);
4. tko lažno prijavi ispovjednika za zločin navodenja na grijeh prigodom ispovijedi (kanon 1390, § 1);
5. redovnik sa svečanim zavjetima, koji nije klerik, kad pokuša sklopiti samo civilnu ženidbu (kanon 1394, § 2).

3. *Pod suspenziju latae sententiae potpada:*

1. klerik koji upotrijebi fizičku silu protiv biskupa (kanon 1370, § 2);
2. klerik koji pokuša liturgijski čin euharistijske žrtve, a nije svećenik (kanon 1378, § 2, br. 1);
3. klerik koji pokuša dati sakramentalno odrješenje ili sluša sakramentalnu ispovijed (kanon 1378, § 2, br. 2);
4. redovnik koji primi ređenje od nenadležnog biskupa (kanon 1383);
5. klerik koji lažno optuži ispovjednika za zločin prigodom ispovijedi (kanon 1390, § 1);
6. klerik koji pokuša sklopiti samo civilnu ženidbu (kanon 1394, § 1).

II. CENZURE FERENDAE SENTENTIAE

1. *Izopćenje se spominje samo fakultativno: „... ne isključujući izopćenje”:*

1. za pokušaj liturgijskog čina euharistijske žrtve i sakramentalnog odrješenja (kanon 1378, § 3);
2. tumač i ostali, o kojima je riječ u kanonu 983, § 2, koji povrijede tajnu (kanon 1388, § 2).

2. *Interdikt se spominje preceptivno:*

a) „... neka se kazni interdiktom”:

1. tko podigne ili upravlja udruženjem koje djeluje protiv Crkve (kanon 1374);
2. tko simonijom slavi ili prima sakramente (kanon 1380).

b) „... neka se kazni interdiktom ili nekim drugim pravednim kaznama”

1. tko javno potiče mržnju prema Ap. Stolicu ili ordinariju (kanon 1373).

3. *Suspensija* se spominje *preceptivno*:

1. tko simonijom slavi ili prima sakrament (kanon 1380);
2. svećenik koji prigodom ispovijedi navodi penitenta na grijeh protiv 6. Božje zapovijedi (kanon 1387);
3. klerik priležnik i klerik koji ustraje u nekom drugom vanjskom grijehu protiv 6. Božje zapovijedi uz sablazan (kanon 1395, § 1).

III. NEODREĐENE KAZNE FERENDAE SENTENTIAE

U mnogim je slučajevima novi zakonik prilično neodređen ili, bolje reći, širok. Tako za neke zločine nalaže ili predlaže *kaznu cenzure*:

- a) *preceptivno*: „... neka se kazni *cenзуom*“:
 1. tko se protiv čina rimskog prvosvećenika pozove na opći koncil ili na biskupski zbor (kanon 1372).
- b) *preceptivno*: „... *neka se kazni cenзуom ili nekom drugom pravednom kaznom*“:
 1. roditelji koji krste ili odgajaju djecu u nekatoličkoj vjeri (kanon 1366);
 2. tko nezakonito zarađuje iz plaćanja misa (kanon 1385).
- c) *fakultativno*: „... *može se kazniti pravednom kaznom ne isključujući cenзуu*“:
 1. tko crkvenom poglavaru da neku klevetničku prijavu zločina ili na neki drugi način povrijedi dobar glas drugoga (kanon 1390, § 2).

2. *Kazne prema težini zločina*

- a) *fakultativno*: „... *može se kazniti pravednom kaznom prema težini zločina*“:
 1. tko napravi krivi javni crkveni dokument (kanon 1391, br. 1);
 2. tko se služi krivim dokumentom u crkvenim stvarima (kanon 1391, br. 2);
 3. tko laže u javnom crkvenom dokumentu (kanon 1391, br. 3).
- b) *preceptivno*: „... *neka se kazni prema težini zločina*“:
 1. ispovjednik koji neizravno povrijedi ispovjednu tajnu (kanon 1388, § 1);
 2. tko zloupotrebljava crkvenu vlast ili službu (kanon 1389, § 1);
 3. klerici i redovnici koji se bave trgovinom ili u njoj posreduju (kanon 1392);
 4. tko počinu ubojstvo ili tko čovjeka silom ili prijevarom otme, zadržava, osakati ili teško rani (kanon 1397).

3. *Prekršaji koji se kažnjavaju pravednom kaznom*

- a) *fakultativno*: „... *može se kazniti pravednom kaznom*“
 1. one koji priječe slobodu službe, izbora crkvene vlasti ili upotrebu crkvenih dobara (kanon 1375);
 2. tko nezakonito vrši svećeničku ili neku drugu službu (kanon 1384);
 3. tko povrijedi obveze nametnute po kazni (kanon 1393).

- b) preceptivno: „... *neka se kazni pravednom kaznom*“:
1. krivac zabranjenog sudjelovanja u bogoslužju (*communicatio in sacris*, kanon 1365);
 2. kriva zakletva pred crkvenom vlašću (kanon 1368);
 3. tko javno vrijeđa Boga ili čudorede (kanon 1369);
 4. tko upotrijebi fizičku silu protiv klerika ili redovnika (kanon 1370, § 3);
 5. tko naučava nauk osuđen od rimskog prvosvećenika ili općeg koncila (kanon 1371, br. 1);
 6. tko se ne pokori Ap. Stolici, ordinariju ili poglavaru poslije opomene (kanon 1371, br. 2);
 7. tko da ime udruženju koje djeluje protiv Crkve (kanon 1374);
 8. tko oskvrne svetu stvar (kanon 1376);
 9. tko otuđi crkvena dobra bez propisanog dopuštenja (kanon 1377);
 10. tko simulira dijeljenje sakramenata (kanon 1379);
 11. tko prisvoji crkvenu službu (kanon 1381, § 1);
 12. tko zadržava službu nakon njezinog isteka ili oduzimanja (kanon 1381, § 2);
 13. tko podmićuje crkvene službenike i tko prima mito (kanon 1386);
 14. tko iz grešne nemarnosti nezakonito postavi ili propusti čin crkvene službe na štetu drugoga (kanon 1389, § 2);
 15. klerik koji sagriješi protiv 6. Božje zapovijedi silom, prijetnjama, javno s osobom ispod 16 godina (kanon 1395, § 2);
 16. tko teško povrijedi obvezu rezidencije (kanon 1396).

IV. ODREĐENE KAZNE FERENDAE SENTENTIAE

1. Oduzimanje službe

Kazna se spominje samo fakultativno: „*neka se kazni... ne isključujući oduzimanje službe*“:

1. tko zloupotrebljava crkvenu vlast ili službu (kanon 1389, § 1);
2. tko teško povrijedi obvezu rezidencije nakon opomene (kanon 1396).

2. Otpuštanje iz kleričkog staleža

a) fakultativno: „... *ne isključujući otpuštanje iz kleričkog staleža*“:

1. otpadnik od vjere, krivovjernik i raskolnik ako to zahtijeva dugotrajna tvrdokornost ili težina sablazni (kanon 1364, § 2);
2. klerik koji baci posvećene čestice (kanon 1367);
3. klerik koji upotrijebi fizičku silu protiv rimskog prvosvećenika (kanon 1370, § 1);
4. klerik koji pokuša sklopiti samo civilnu ženidbu (kanon 1394, § 1);
5. klerik priležnik i klerik koji nakon opomene ustraje u nekom drugom vanjskom grijehu protiv 6. Božje zapovijedi uz sablazan (kanon 1395, § 1);
6. klerik koji pogriješi protiv 6. Božje zapovijedi silom, prijetnjama, javno, s osobom ispod 16 godina (kanon 1395, § 2).

- b) preceptivno: „... u težim slučajevima *neka se otpusti iz kleričkog staleža*“:
1. svećenik koji prigodom ispovijedi navodi penitenta na grijeh protiv 6. Božje zapovijedi (kanon 1387).

ZAKLJUČAK

Ekleziologija Drugog vatikanskog sabora predstavlja nam Crkvu kao tajnu vjere, koja se sastoji od dvije strukture, vanjske i unutarnje, ali su obje bitne za Crkvu i usko povezane međusobno oblikujući nedjeljivo jedinstvo. Jedinstvo se ostvaruje oko Božje Riječi i u sredstvima posvećenja kao što su žrtva, sakramenti i molitva. To su nadnaravna dobra koja prvenstveno sudjeluju u spasenju te čine unutarnji život Crkve i instrument koji joj je potreban za ostvarenje njezinog institucionalnog vrhovnog cilja: *salus animarum*.

Vanjska struktura, budući da je i ona bitna, podređena je unutarnjoj i ima svoju zadaću da vidljivo očituje unutarnju strukturu od koje prima i sam svoj razlog postojanja.

Te dvije strukture oblikuju jedinstvenu stvarnost Crkve. Prema tome, vanjska se struktura mora ucijepiti poput sakramentalnog znaka u tajnu Crkve.

Iz rečenoga slijedi da se „*Ecclesia iuris*“, čiji dio čini pravo općenito pa prema tome i dio prava koji nazivamo kazneno, mora ostvariti na sakramentalnoj liniji. Drugim riječima, njegove pravne norme moraju biti u službi karizme, tj. „*Ecclesiae charitatis*“, štiteći sve najveće vrednote koje ona izražava ili barem označava.

Bilo bi dobro prisjetiti se intuicije sv. Tome, koju kanonisti često zaboravljaju. Po sv. Tomi, zakoni Crkve nisu ništa drugo nego vanjsko lice nutrine zakona, koje je milost Duha. I vanjsko je lice dio evanđelja! Stvarno, ono ne samo da nije proizvoljno, kao da je neka ljudska izraslina proizvedena društvenim rastom Crkve kroz duga stoljeća u dodiru s raznim civilnim društvima iako je stvarno bilo zloupotreba, nego njega traži unutarnje lice, ono je instrument koji disponira za bolje obdržavanje zakona Duha i ono je njegovo vidljivo ostvarenje²⁶.

Prema tome, premda se kaznene norme formalno ponovno pozivaju na pozitivnu zakonodavnu funkciju „Crkve prava“, ipak se mora odbaciti bilo kakvo pozitivističko i formalno poimanje kanonskog prava općenito i kaznenog, čiji je on dio. Iako zločin formalno razlikujemo od grijeha, ipak ne smijemo nikada zaboraviti da je svaki zločin grijeh, i kad ga razlikujemo do grijeha zbog tehničkih i pravnih razloga, to je samo zato što ne želimo opteretiti svaki grijeh sankcijom, nego to želimo učiniti samo za one slučajeve u kojima je nužno zaštititi, sačuvati, obraniti, povećati i usavršiti zajednicu članova Crkve u božanskom životu koji je Krist donio na zemlju²⁷.

26 Summa Theol. I–II, q. 106, a. I; q. 108, a. I; cit. uzet iz F. URRUTIA, *Il nuovo Codice del Postconcilio*, u *La civiltà Cattolica* 134 (1983, marzo) 452.

27 Usp. F. NIGRO, str. 464–466.

Na koncu ću se poslužiti riječima koje je često izgovarao pokojni kardinal Pericle Felici koji je nesumnjivo jedna od najzaslužnijih osoba za djelo novog zakoni-ka. Njegove su riječi: „Tko ne pozna, tko ne poštiva i tko prezire zakon, završava time da na mjesto zakona stavi svoju samovolju: a to je uzrok despotizma kod poglavara, uzrok neposlušnosti i nepokornosti kod podložnika, i uzrok kaosa u društvu”²⁸.

SOMMARIO

Il Titolo del libro VI del NC è »Le Sanzioni nella Chiesa«, comprendente solo 89 canoni, contro 219 del VC. La disciplina delle sanzioni nella Chiesa si può vedere come tutela della Comunione ecclesiale. La disciplina penale ha compito di tutelare i valori più essenziali alla missione salvifica della Chiesa i quali sono:

- 1. il vincolo simbolico;*
- 2. il vincolo liturgico;*
- 3. il vincolo gerarchico.*

In confronto con il libro V del VC, che conteneva oltre 50 scomuniche »latae sententiae« e molte altre indeterminate; ben 13 sospensioni »latae sententiae«; ed altre »ferendae sententiae« o indeterminate, parecchi interdetti »latae sententiae« ed altri indeterminati, il NC ha conservato 7 scomuniche, di cui 5 riservate alla Sede Apostolica e 2 non, 6 sospensioni e 5 interdetti »latae sententiae«.

Non si deve mai dimenticare che nella Chiesa ogni delitto è anche peccato, e che se lo distinguiamo dal peccato per motivi giuridici, ciò è solo perché non vogliamo munire qualsiasi peccato di sanzione, ma che vogliamo farlo solo per quei casi in cui è necessario proteggere, conservare e difendere la comunione dei membri della Chiesa alla vita divina che Christo è venuto a portare sulla terra.

28 P. FELICI, *Una questione elegante: favorevole o odiosa la norma penale?* u *Communicati-ones* 10 (1978) 280.